

Dinnyemag

Ismertem néhány embert, aki a szülei halálát kívánta. Ha azt vesszük alapul, hogy az indulatok a barátságban sem éppen félúton találkoznak, akkor azt is mondhatnám, hogy a barátaim voltak. Mintha ismernék egymást, és szájról szájra járna, hogy tőlem nincs miért tartaniuk, egyik jött a másik után. Hangyák sem terjesztik így a földre hullott dinnyemag hírért, ahogyan ők rám találtak.

Az elsőt akkor ismertem meg, amikor meghirdettem fölöslegessé vált bécsi mechanikás pianínómat. Két másikkal az első munkahelyemen, a negyedikkel a kórházban találkoztam, amikor kezemet törtem. Nem tudom, miért fogadtak a bizalmukba, a kapcsolatunk mindenesetre az ő szégyenkező vallomásaikon alapult. Nemigen kérdezték, mi van velem, de én szokva vagyok a láthatatlan aszimmetriákhoz.

Eleinte, némiképp elbizakodva azt gondoltam, hogy az ilyen embert húsz méterről, első látásra felismerem. Azt is hittem, hogy az ismerőseim provokálnak, és ebben a rekordokkal teli egyforma világban ők is szeretnének kitűnni valamivel. Mindenesetre nem voltam hajlandó meglepődni az első vallomásaik hallatán. Tudom, a helyemben mások azon tépelődnének, miért vonzottam őket magam köré, és valamiféle üzenetet próbálnának meg kiolvasni ezeknek az embereknek a közös tulajdonságaiból, egybecsengő szenvedélyéből – én azért ezt túlzásnak tartom. Nem rólam van szó, hanem róluk.

Nem rossz emberek ők. Nem gonoszak, és semmi esetre sem betegek. Egy negyven körüli nő volt az egyikük: kicsi nő nagy teraszos lakással. A falakat IKEA-s műanyagkeretbe foglalt családi képekkel aggatta tele. Kompenzálók, mondogatta, pityergés közben sem elveszítve a humorát. Egy másik, az, amelyik – méltányos áron – a pianínómat vette meg, áttért a református hitre, mert akkor nem kell gyónnia. (Abban a hat és fél oktávban pedig a szokásos hét-nyolc helyett egyfajta puritán önkorlátozást látott.) Aztán itt volt ez a jóra való, ötven-egynéhány éves mamlasz – néha rábeszél, hogy kísérjem el egy-egy vacsorával egybekötött termékbemutatóra, ahol paplanokat, ultrahangos állatriasztót vásárolhat az ember –, akiről senki meg nem mondaná, milyen indulatok fűtik, mert enyhén túlsúlyos és puha, párnás a tenyere. A negyedik: sárga ujjbegyű láncdohányos, aki saját bevallása szerint az anyja miatt kezdett dohányozni, de az apja miatt képtelen felhagyni vele. Ők azok.

Egy ideig úgy éreztem, jobb, ha alkalmat adok rá, hogy megkönnyebbüljenek. Jobb, ha legalább időnként szelepet nyitnak ezen a hétköznapijaikat is megmérgező, mindenféle viszonyokba beszivárgó indulaton. Ezt meg is mondtam nekik. Csakhogy, válaszolták, ez nem olyasmi, amit ki lehet beszélni. Végül is megértem: az emberi léleknek nincs ajtaja-ablaka, amin keresztül szépen ki lehetne adogatni a hasznavehetetlen holmikat.

Egyébként mindenre tudtak valami ellenvetést (a metaforákkal szemben történetesen gyanakvóak). Ha azt tanácsoltam, járjanak pszichológushoz, azt felelték, drága, ha azt mondtam, jógázzanak, letorkoltak, hogy placebo-sport. Próbáltam tréfára venni a dolgot: egy stanfordi tanulmány szerint a húsevés teszi az embert olyasvalakivé, aki nem képes elengedni a dolgokat, és csak *rágódik* mindenben. Nem voltak vevők a humoromra.

Évek teltek el így. Kezdtem úgy érezni, nem is szeretnek, talán még rokon-szenves sem vagyok nekik. Bizony, bántani kezdett, hogy sosem kérdezték, mi az a sebhely a két szemöldököm között. Mégis, kitartottam mellettük, mert a barátságához sokszor nem kell más, mint a változtatásra való képesség hiánya, az előző állapotok önkényuralma a következők felett – egyszerűen valamiféle érzéki sorrend: a színházba időben érkezők pókhendisége, ha fel kell állniuk az utolsó pillanatban beesők miatt. Persze mindenből és mindenkiből elő lehet bányászni valamit, ami jó. De az a jó nem oka semminek.

Azt hihetnék, hogy a langyos dolgok sosem változnak, azok fölött sosem jár el az idő – s hogy ha nyílt utcán leejtünk egy százforintos érmét, az nem kell majd senkinek. Nem így van.

A láncdohányosnak több napon át szállást nyújtottam a nagyszobai pamlogon, mert ötvenegy éves, robusztus apját ukmukfukk elvitte egy szívroham, az ismerősömet pedig annak rendje-módja szerint összeroppantotta a lelkifurdalás. Na, látod, csúszott ki a számon. Mivel a láncdohányos rákapott az italtra, szerettem volna a közelemben tudni, egy kicsit vigyázni rá, örködni felette – ami egyébként nem természetem –, de a megjegyzésemmel megsérthettem őt, és attól fogva kerülni kezdett. Jól van, én nem akaszodom senkinek a nyakába. Kiszellőztettem a lakást.

A református néha fölhívott magához, és havonta hangolt egykori hangszere-men zongorázott nekem. Főképp ragtime-ot, egyszerűbb noktürnöket meg rövid Schumann-műveket adott elő színlelt átéléssel, egy kissé túl sok pedállal. Férfi léteire hajladozott, mint a szomorúfűz, és halk, morgásszerű dúdolással kísérté magát. De azért szép volt. Mivel kívülről játszott, megtehetette, hogy orromnál fogva vezessen. Csak évek múltán derült ki, mikor kedvenc kottáiba belelapoztam, hogy a címekeket egytől egyig ő adta ezeknek a sejtelmes körvonalú, és már a pusztán rövidségükkel is valamiféle töredezettséget állító műveknek. Morgenverdruß des Vaters (Az apa bosszúsága reggel), Mütterliche Ungeduld (Anyai türelmetlenség), Ohrfeige auf der Heide (Pofon a mezőn), mondta, és rátaposott a jobb pedálra. Ezeket a kisebb füllenéseket akkor a kreativitás méltányolható megnyilvánulásainak láttam. Még nevettem is rajtuk, igen, ez volt az első reakcióm.

Volt, hogy latin közmondásokkal vigasztaltam őket. Odi et amo. Semmi sem idegen tőlem, ami emberi, és így tovább, és így tovább. Csak lassan tanultam meg, hogy ezek az emberek nem szeretik, ha a kísértéseik horderejét kicsinyeljük, az érzéseiket pedig az évszázados emberi tapasztalatból próbáljuk levezetni. A nagy teraszos kicsi ismerősöm egyenesen kioktatott: halálát kívánni valaki másnak, az korántsem gyűlölet. Ezt a kívánságot nem a megszokott, mindennapi sérelmek táplálják, hogy ekkorára nőtt. Hanem ugyan kicsodák, dohogtam magamban.

Ugyanakkor egyre gyakrabban fordult elő, hogy magam is az indulataik hatása alá kerültem. Ragadós ez, mint a félelem. Persze nem saját szüleim iránt

változtak meg az érzéseim. Amikor a paplanos mamlasz apját megláttuk az utcán – lógó fejű állóventilátort cipelt, a nyél köré tekert, minduntalan kibomló kábellel viaskodott, szedegette a forgólapátból potyogó csavarokat, anyákat és apákat –, hagytam magam félrehúzni egy hűgyszagú kapualjba, mintha nem volna saját akaratom. Ott ziháltunk a leshelyünkön, mint akik embert fognak ölni, aztán azon álmélkodtam, hogy ennek az apának emberalakja van. Májfoltjai. Sőt, biceg. Mókásan óg-móg, káromkodásaiból kihagyja Istent. Hát idáig jutottam. Láthatlanul és bemondásra elhittem az ismerőseimnek, hogy a szüleik szörnyetegek, dúvadak, bestiák. Ha nem akarok idegen indulatok hajótöröttje lenni, gondoltam, más időknél kell jönniük. Kezdtém unni az éjszakába nyúló telefonbeszélgetéseket, a könnyezve beismert gyilkossági ábrándokat, a házi koncerteket, az átizzadt pólóikat. (A szokottnál erősebben verítékeznek, aki a szülei halálát kívánja.) Persze még mindig úgy gondoltam, hogy ez a szelíd, ringató unalom valamiképpen hozzátartozik a barátságához.

Megpróbáltam az ismerőseim lelkére beszélni, hatni a józan eszükre. Ez idő tájt sokat meséltem nekik anyámról, apámról (persze megszépítettem néhány részletet). Hiába: hamar észrevettem, hogy én is untatom őket. Egyikükkel partalan vitába bonyolódtam a túlvilágról, és rá kellett jönnöm, szókincsem, felkészültségem nem alkalmas arra, hogy magukat nehéz sorsúnak képzelő emberekkel szemben védelmezem étellel kapcsolatos álláspontomat. A balsorsot ezek az emberek valamiféle erkölcsi dobbantónak képzelik. Szerintük a művészetek éppen erről a meghasonlásról szólnak. Szerintük az írók – az igazán nagyok – egytől egyig a szüleik halálát kívánják. Szerintük bizonyos nehezen bontakozó, csökkent lendületű, a csúcspontot több megtorpanással elérő zeneművek minden kétséget kizáróan ilyen emberek alkotásai. Odáig merészkedtek, hogy az expresszionizmus, a kubizmus, a szürrealizmus mind ennek a bevallhatatlan kívánságnak a manifesztumai. Ó, gondoltam, a türelem előbb fogy el, mint a manifesztum.

A református – az amatőr zongorista – elhívott magával a Farkasréti temetőbe. Meg akarta mutatni a nemrég felújított családi sírkövet, amelyre felvésette az édesanyja születési idejét – meg egy folytatás nélküli kötőjelet. Szép nagy sírhely volt, a kő újracsiszolva, gombamentesítve, a parcella fölött derék ezüsthárs villogó, kétszínű levelekkel, ami árnyékot ad élőnek, holtak, és nem kérdezi, hova tartozol. Amikor ott ácsorogtunk – zavarodottan rugdaltam a szomszédos sírelék kávájáról széthordott faháncsot –, és az ismerősöm kibökte, hogy ő bizony havonta kijár ezt a kötőjelet nézegetni, akkor kertelés nélkül megmondtam neki, hogy átlépett egy határt. Megundorodtam tőled – így. Az eset után persze elmaradoztak a telefonjai, végül ő maga is. Ha befejezettnek tekinteném az életemet, egy időfolyam szélteben-hosszában éles vonalakkal határolt metszetének, akkor azt mondhatnám: soha többé nem láttam őt. Kaptam is, adtam is, nem bántam, hogy így alakult.

Aztán rájöttem valamire. Ezek az emberek a gombhoz akartak kabátot venni. Hiszen ők akkor is apjuk-anyjuk halálát kívánják, ha a szüleik nem tartanák vissza a nagymamák örökséget, nem cseréltették volna le a zárat a kiköltözésüket követő napon, vagy ha sosem emeltek volna rájuk kezét gyerekkorukban. Ide figyelj, mondtam a nagy teraszos, kicsi nőnek: vannak pókfajok, amelyeknek az egyedei, ha már megerősödtek és a táplálékszerzésre képessé váltak, szőröstül-

bőröstül felfalják a szüleiket. Ők ugyan mit ártottak az utódaiknak? Vajon ezek a pókanyukák és pókapukák egytől egyig erőszaktevők, szeretetmegvonással zsaroló, hatalmukkal visszaélő önkényurak? Felindultan ágáltam, magamnak is ellenszenvesen. (Kicsúszott a számon, hogy drágám.) Persze faképnél hagyott ez az ismerősöm is. Ő nem rovar, mondta. Emlékszem, hogy kedvenc fordulata halatán – *szeretetdiktátum* – a szó szoros értelmében kirázott a hideg, mert vértelen ajkai a t és d találkozásakor heroikus küzdelmet folytattak a megfékezhetetlen hasonulással. Talán a tiszta beszédért folytatott küzdelem is része ennek a hírhedt kompenzálásnak, ugye.

A mamlasszal egy termékbemutatón veszem össze, ahol porszívórobotokat árultak, és nekem az asztal alatt hangtalanul sürgölődő lapos kis gépezetekről eszembe jutott, hogy egy kicsit olyan ez, mintha az embernek minden előjel nélkül gyereke születne. A láncdohányossal a szülőtartásról szóló hírhedt törvénytervezeten rúgtam össze végleg a port – pedig politikailag egyezünk. Mindenesetre szép sorban mind a négy ismerősöm ráunt a köztöködésemre, és türelmesebb beszélgetőpartner után nézett. Persze ilyenkor nincs búcsúszó. Mennek, ahogy jöttek, a dinnyemag kiszáradt.

Megkönnyebbültem, és egyedül maradtam. A kollégáimtól eltekintve hét számra nem találkozom senkivel, és a napi munkámon kívül, amit egyelőre a tőlem elvárt színvonalon végzek el, semmi nem képes lekötni a figyelmem egy-két óránál tovább. Azon kaptam magam, hogy már csak feladataim vannak, nem céljaim. Van körülöttem egy légüres tér, amit nem töltenek ki a színésznőkről szóló életrajzi könyvek, a gondos házimunka, a családfakutatás. Nem elég, hogy tőlem telhetően hasznos tagja vagyok azoknak a közösségeknek, amelyek nem kíváncsiak a véleményemre, ugyanakkor a bajukkal sem engem traktálnak. Sajnos nem elég. Az utcán, séta közben néha felkapom a fejem egy régről ismerős intonációra, a boltban olykor megüti a fülem egy meghitt csengő, elfojtott idegességtől vibráló fordulat. Utazás közben megorrontok valami átható, a szokásosnál savanyúbb veritékszagot. Egy nyitott ablakból zongorazene szól, Schumannt játszanak. (Látok egy parányi lakást óriási terasszal.) Olyankor megállok, eleresztem a kosarat, leroskadok egy közeli padra, heverőre, és hirtelen bánni kezdem, hogy elmartam magamtól az én kedves, halálosztó ismerőseimet. Ez a dolog nem az értelem fennhatósága alatt áll, tudom. És nem az ismerőseim öngazoló elméletei hiányoznak, nem ez a javíthatatlan, örökösön önmaga körül örvénylő borulás (ez az akadályával egynemű folyam), hanem ők maguk. Néha úgy érzem, azzal is beélném, ha valaki egyszerűen a halálatot kívánná. Csöndben, felhajtás nélkül, zongoraiskolákat lapozgatva vagy váratlanul elnémulva egy termékbemutatón. Olyankor a barátaim mintha itt lennének velem.